

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки

УДК 314.113

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

_____ Світлана ГУТКЕВИЧ

«___» _____ 2022 р.

«___» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

за освітньо-професійною програмою «Міжнародна
економіка» зі спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

на тему: «Державне регулювання міграційних процесів»

Виконала
здобувач 4 курсу, групи МЕ 4-6а

Гладкова Валерія Олексіївна

Керівник д.е.н., проф.

Гуткевич Світлана Олександрівна

Рецензент

Я як здобувачка Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавала і не одержувала незарядженої допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____

Київ – 2022 р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ННІ Економіки і управління

Кафедра міжнародної економіки

Освітній ступінь - бакалавр

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«__» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Гладкової Валерії Олексіївни

1. Тема роботи:

«Державне регулювання міграційних процесів»

Керівник роботи:

Гуткевич Світлана Олександрівна, доктор економічних наук, професор

Затверджені теми наказом по інституту від 31.01.2022 року №80-кс

2. Строк подання студентом роботи 10.06.2022

3. Інформаційна база:

Законодавчі та нормативно-правові акти України; підручники і навчальні посібники, монографії та наукові статті; статистична інформація Державного комітету статистики України; інформаційні ресурси мережі Інтернет.

4. Зміст основних положень роботи:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЇ

1.1. Сутність міграції та міграційних процесів

1.2. Методи та показники оцінки міграції

1.3. Проблеми нелегальної міграції

1.4. Державне регулювання міграції

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Основні напрями зниження трудової міграції

2.2. Державне регулювання міграції: зарубіжний досвід

Висновки до розділу 2

ВИСНОВКИ, ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ

5. Дата видачі завдання 01.09.2021

6. Календарний план виконання дипломної роботи

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I-го розділу	24.02.2022	Виконано
Підготовка II-го розділу	18.04.2022	Виконано
Завершення написання роботи	27-29.04.2022	Виконано
Передзахист кваліфікаційних робіт	16-17.05.2022	Виконано
Здача готової роботи	10.06.2022	Виконано

Здобувач _____ / Гладкова В.О. /
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник _____ / Гуткевич С.О. /
(підпис) (прізвище та ініціали)

ABSTRACT

to bachelor's degree work on the topic: «State regulation of migration processes»

The **bachelor** 's work consists of an introduction, two chapters, conclusions to the chapters, a general conclusion, a list of sources and appendices used. The work contains 50 pages, 4 figures, 3 tables, 46 sources, 3 appendices.

Keywords: migration, migration process, regulators, state regulation, migration assessment indicators, illegal migration, labor migration, foreign experience.

The actuality of the paper. In the context of globalization, the issue of migration is the most relevant. Migration processes are associated with various problems. For Ukraine, at present, the cause of migration is war.

In modern conditions, Ukraine's migration processes are unregulated, as evidenced by certain problems: the constant loss of intellectual and labor potential, the spread of illegal migration, the imperfection of the information base.

Labor migration, which is the most massive migration flow, has a multifaceted impact on Ukrainian society. On the one hand, it reduces tensions in the labor market, promotes the well-being of many families, is a source of foreign exchange earnings and intangible transfers of new knowledge and experience that can contribute to the development of the state, but on the other - causes shortages in some industries and regions negatively affects family relationships and birth rates; migrant earnings, aimed at consumption, provoke rising prices, inflation, rising imports.

State regulation of migration includes issues of migration policy, which allows to control and restrain migration flows. Under such conditions, it is important for Ukraine to study the experience of regulating migration processes of both exporting countries in order to preserve labor potential within the country and importing countries in order to increase its mobility and attract foreign labor to the domestic labor market.

The purpose and objectives. The purpose of the bachelor's work is to analyze the theoretical foundations of state regulation of migration processes and determine the main directions of state regulation of migration processes.

The main tasks of the bachelor's degree work:

- the essence of migration and migration processes is determined;
- methods and indicators of migration assessment are given;
- problems of illegal migration are considered;
- state regulation of migration is considered;
- the main directions of reduction of labor migration are determined;
- given state regulation of migration: foreign experience.

The subject of the work is the state regulation of migration processes.

The object of work is migration processes.

Methods of analysis. In the analysis of state regulation of migration processes was used monographic, statistical: tabular, graphical, time series; comparative analysis, abstract-logical.

The structure of the bachelor's work. The introduction defines the relevance, purpose, object, subject, tasks, methods of analysis, information base, structure of the qualifying bachelor's thesis and abstract.

The first section defines the theoretical foundations of migration, defines the essence of migration and migration processes, gives methods and indicators for assessing migration, discusses the problems of illegal migration and state regulation of migration.

In the second section the main directions of state regulation of migration processes are considered, the main directions of reduction of labor migration are determined and the state regulation of migration is given: foreign experience.

Scientific results. The main provisions and results are presented in scientific journals and reported at scientific conferences and seminars:

- Hladkova V.O., Gutkevych S.O. Institutional regulation of the education system of Ukraine / Current issues: the student in the modern education system. K .: NUFT, 2020. №. 20. Part 2. p. 49
- Hladkova V.O., Gutkevych S.O. Migration as a factor of impact on the country's economy / Problems of formation of food systems: materials of a scientific seminar / ed. Doctor of Economics, Prof. S.O. Gutkevich. K .: NUFT, 2021. №. 22. Part 2. p. 7.

- Hladkova V.O, Kovalova O. Analysis of food security in Ukraine / 88 International scientific conference of young scientist and students "Youth scientific achievements to the 21st century nutrition problem solution", April – May, 2022. Book of abstract. Part 3. NUFT, p. 402.

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи бакалавра на тему: «Державне регулювання міграційних процесів»

Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, переліку використаних джерел та додатків. Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 50 сторінки, 4 рисунка, 3 таблиці, 46 джерел та 3 додатки.

Ключові слова: міграція, міграційний процес, регулятори, державне регулювання, показники оцінки міграції, нелегальна міграція, трудова міграція, зарубіжний досвід.

Мета і завдання роботи. Метою бакалаврської роботи є аналіз теоретичних основ державного регулювання міграційних процесів та визначення основних напрямів державного регулювання міграційних процесів.

Основні завдання кваліфікаційної роботи:

- визначено сутність міграції та міграційних процесів;
- дано методи та показники оцінки міграції;
- розглянуто проблеми нелегальної міграції;
- розглянуто державне регулювання міграції;
- визначено основні напрями зниження трудової міграції;
- дано державне регулювання міграції: зарубіжний досвід.

Предметом роботи є державне регулювання міграційних процесів.

Об'єкт роботи – міграційні процеси.

Методи аналізу. При проведенні аналізу державного регулювання міграційних процесів було використано монографічний, статистичний: табличний, графічний, рядів динаміки; порівняльний аналіз, абстрактно-логічний.

Наукові результати. Основні положення та результати викладено в наукових виданнях та доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах: «Актуальні проблеми: студент в системі сучасної освіти» (25.11.2020, НУХТ); «Проблеми формування продовольчих систем» (04.12.2021, НУХТ); "Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті" (26.05.2022, НУХТ).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЇ.....	6
1.1. Сутність міграції та міграційних процесів.....	6
1.2. Методи та показники оцінки міграції.....	10
1.3. Проблеми нелегальної міграції.....	14
1.4. Державне регулювання міграції	20
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	25
2.1. Основні напрями зниження трудової міграції	25
2.2. Державне регулювання міграції: зарубіжний досвід.....	31
Висновки до розділу 2.....	36
ВИСНОВКИ	38
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

Актуальність бакалаврської роботи. В умовах глобалізації найбільш актуальним є питання міграції. Міграційні процеси пов'язані з різними проблемами виникнення. Для України, в теперішній час, причиною виникнення міграційних процесів є війна.

В сучасних умовах міграційні процеси України мають нерегульований характер, про що свідчать певні проблеми: постійна втрата інтелектуального та трудового потенціалу, поширення нелегальної міграції, недосконалість інформаційної бази.

Трудова міграція, яка є найбільш масовим міграційним потоком, має різнобічний вплив на українське суспільство. З одного боку, вона зменшує напругу на ринку праці, сприяє підвищенню добробуту багатьох сімей, є джерелом валютних надходжень та нематеріальних трансферів нових знань та досвіду, які можуть сприяти розвиткові держави, проте, з іншого, — спричиняє дефіцит працівників у деяких галузях та регіонах, негативно позначається на сімейних стосунках та рівні народжуваності; заробітки мігрантів, спрямовані на споживання, провокують підвищення цін, інфляцію, зростання імпорту.

Державне регулювання міграції включає питання міграційної політики, яка дозволяє контролювати та стримувати міграційні потоки. За таких умов для України важливим є вивчення досвіду регулювання міграційних процесів як країн-експортерів з метою збереження трудового потенціалу в межах країни, так і країн-імпортерів з метою підвищення рівня його мобільності та залучення іноземної робочої сили до вітчизняного ринку праці.

Метою бакалаврської роботи є аналіз теоретичних основ державного регулювання міграційних процесів та визначення основних напрямів державного регулювання міграційних процесів.

Об'єкт роботи: міграційні процеси.

Предметом роботи є: державне регулювання міграційних процесів.

Для досягнення визначеної мети, поставлено та вирішено наступні завдання:

- визначено сутність міграції та міграційних процесів;
- дано методи та показники оцінки міграції;
- розглянуто проблеми нелегальної міграції;
- розглянуто державне регулювання міграції;
- визначено основні напрями зниження трудової міграції;
- дано державне регулювання міграції: зарубіжний досвід.

Методи аналізу: монографічний, статистичний: табличний, графічний, рядів динаміки; порівняльний аналіз, абстрактно-логічний.

Інформаційна база: законодавчі та нормативно-правові акти України; підручники і навчальні посібники, монографії та наукові статті; статистична інформація Державного комітету статистики України; інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Структура бакалаврської роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 50 сторінки, 4 рисунка, 3 таблиці, 46 джерел, 3 додатки. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, переліку використаних джерел та додатків.

У вступі визначено актуальність, мета, об'єкт, предмет, завдання, методи аналізу, інформаційна база, структура кваліфікаційної бакалаврської роботи та анотація.

В першому розділі визначено теоретичні основи міграції, визначено сутність міграції та міграційних процесів, дано методи та показники оцінки міграції, розглянуто проблеми нелегальної міграції та державне регулювання міграції.

В другому розділі розглянуто основні напрями державного регулювання міграційних процесів, визначено основні напрями зниження трудової міграції та дано державне регулювання міграції: зарубіжний досвід.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІГРАЦІЇ

1.1 Сутність міграції та міграційних процесів

Міграційні процеси є однією з особливостей розвитку міжнародних економічних відносин з огляду на обсяги, динаміку та наслідки для країн.

Як економічна категорія, міграція має значний вплив на динаміку чисельності населення, а також змінює демографічну характеристику, національний та релігійний склад, що має певні наслідки в контексті політичної, соціальної й економічної безпеки. Наслідки міграційних процесів відіграють важливу роль так, як мігранти є активними учасниками ринків праці, а їх грошові перекази, так звані трансферти, – найважливіший фактор зростання доходів населення і розвитку держав.

Деякі вчені [1] дають визначення міграції як просторову активність (переміщення) індивіда або груп людей, спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана зі зміною місця проживання. В свою чергу міграційні процеси являють собою неоднорідне явище соціально-економічного порядку, що характеризується певними ознаками, такими як [2]:

- факт переміщення;
- постійна або тимчасова зміна місця проживання та (або) роботи;
- перетин кордонів певних територій;
- постійне або тимчасове перебування на новому місці знаходження;
- зміна правового статусу мігранта;
- правове регулювання приймаючої території.

Згідно Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», мігрант - особа, яка свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни. В той час як, вимушений мігрант - особа, яка відповідно до чинного законодавства України визнана біженцем, отримала притулок чи тимчасовий гуманітарний захист в Україні [3].

Міграція являє собою складний і багатогранний процес класифікація якого здійснюється з урахуванням її видів за рядом ознак, що можна більш детально розглянути на рис. А.1 (додаток А).

На рис. А.1 представлено схему класифікації, яка побудована на основі аналізу основних групувальних ознак міграції. Один із основних критеріїв ідентифікації міграції населення – перетин адміністративних кордонів території (держави, області, міста та ін). На цій основі виділяють зовнішню та внутрішню міграцію.

Різновиди міграції, які виходять за територіальні межі тих або інших соціальних утворень (держав, їх регіонів, окремих суспільств або ж міжнародних співтовариств) та являють собою міжнародні переселення, тобто виїзд за межі національних територій з метою облаштування чи працевлаштування називаються зовнішніми. Зовнішні міграції дають підстави для відстеження відтоку з країни, наприклад, інвестицій, капіталів, матеріальних або людських ресурсів, майна чи фінансів. Такий відтік є важливим з урахуванням відстеження реального стану демографічної ситуації, виробничої галузі, регіону чи області, міста або села, закладу чи установи та дозволяє робити наукові висновки про ефективність державної (національної) політики.

До внутрішньої міграції населення відносять переміщення в межах однієї країни між адміністративними або економіко – географічними районами, населеними пунктами тощо. Внутрішньо міграційні процеси, які здійснюються у межах певних адміністративно – територіальних одиниць держави, умовно поділяють на: а) внутрішньо-обласні і міжобласні; б) внутрішньорайонні та міжрайонні; в) міжселищні й міжміські; г) внутрішньо республіканські та міжреспубліканські [4].

Напрямок руху міграційних процесів визначається характером перетинання кордонів. Розрізняють такі види міграції як імміграція та еміграція.

Згідно Закону України «Про Імміграцію», імміграція являє собою прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання. Відповідно, іммігрант – це

іноземець чи особа без громадянства, який отримав дозвіл на імміграцію і прибув в Україну на постійне проживання, або, перебуваючи в Україні на законних підставах, отримав дозвіл на імміграцію і залишився в Україні на постійне проживання [5].

Згідно Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», еміграція являє собою вибуття громадян України у встановленому законом порядку на постійне проживання до іншої держави. Відповідно, емігрант – це громадянин України, який проживав на її території та вибув у встановленому законом порядку на постійне проживання до іншої держави [3].

Згідно критерію тривалості міграцію найчастіше поділяють на постійну і тимчасову. Постійна міграція — це ситуація, коли мігранти залишаються на новому місці назавжди, тобто змінюють постійне місце проживання, а тимчасова — коли мігранти виїжджають на певний період часу і мають на меті повернутись. Тимчасова міграція поділяється на довготривалу, короткотривалу (від 3 місяців до року), сезонну (міграція переважно до місця праці і проживання, що звичайно триває кілька місяців, за яким слідує повернення до місця постійного проживання) та маятникову, що означає перетин кордону на день або на тиждень, у більшості випадків для роботи [6].

За правовим статусом розрізняють легальні та нелегальні міграційні процеси. Легальна міграція являє собою перетин державних кордонів і перебування в країні-реципієнті на законних підставах, тобто за наявності в'їзної візи на певний термін або при перебуванні в іншій країні, продовження терміну її дії. Нелегальна міграція являє собою перетин державного кордону без належного дозволу компетентних державних органів поза пропускним пунктом, або з використанням фальшивих документів, з метою поліпшення власного становища чи становища своєї родини, а також з метою захисту своїх політичних або релігійних переконань [7].

До основних причин, що стимулюють міграцію населення можна віднести: економічні, соціальні, культурні, політичні та екологічні фактори (див. додаток

Б). Причини економічного характеру, основний підвид якої є трудова міграція, ґрунтуються на різному економічному рівні розвитку окремих країн. Робоча сила прагне переміститися з країн з низьким рівнем життя в країни з більш високим рівнем. Тому об'єктивною передумовою міграції є національні відмінності в обсязі заробітної плати. Політичні причини переважно виникають коли йдеться про вимушену еміграцію, що спричиняє потоки біженців різних видів. Одним з видів політичних причин еміграції є етнічні внутрішньодержавні конфлікти та громадянські війни, замішані на класових, регіональних, ідеологічних суперечностях чи боротьбі за владу. Екологічні причини являють собою процес міграції населення, пов'язаний з екологічними факторами, включаючи природні, кліматичні та техногенні катастрофи. Екстремальні погодні умови, підвищення рівня моря, посуха та повені змушують населення мігрувати та знаходити собі нове місце для проживання [4].

Регулювання міграційних процесів на державному рівні здійснюється через державну міграційну політику України. Центральним органом державної виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів, є Державна міграційна служба України.

Державна міграційна політика передбачає виконання державними органами таких першочергових завдань [3]:

- продовження процесу формування та удосконалення законодавства з питань міграції відповідно до Конституції України та загальновизнаних принципів і норм міжнародного права;
- розвиток співпраці з іншими державами та міжнародними організаціями, які здійснюють діяльність у сфері міграції;
- координація дій законодавчих і виконавчих органів, спрямованих на оптимізацію міграційної ситуації;
- організація ефективного зовнішнього, прикордонного та внутрішнього міграційного контролю;

- розроблення і запровадження єдиної автоматизованої інформаційної системи обліку та аналізу міграційних потоків;
- проведення моніторингу порушення прав громадян України, які працюють на території інших держав;
- сприяння соціальному захисту громадян України, які працюють за кордоном;
- створення та забезпечення діяльності мережі пунктів утримання незаконних мігрантів.

Міграція є складним явищем яка має як позитивні, так і негативні наслідки. Для різних країн і регіонів наслідки міграції можуть бути неоднаковими, як для тих, що віддають робочу силу, так і тих, що її приймають. На основі аналізу даних [8] нами було складено табл. В.1 міграційні наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів (див. додаток В).

В сучасних умовах міграція, в цілому, справляє позитивний вплив на соціально-економічний та політичний розвиток держав, сприяє інтеграції міжнародної спільноти, культурному зближенню народів, розвитку продуктивних сил. Разом з тим, якщо міграційні процеси носять некерований характер, рівень забезпечення безпеки держав різко знижується. Крім того, негативним моментом є те, що неконтрольована міграція не дозволяє забезпечити захист прав самих мігрантів, що сприяє необхідності ефективного регулювання міграції.

Таким чином, міграція це процес який потребує класифікації, що здійснюється з урахуванням її видів за рядом ознак. Міграційні процеси мають для країни як позитивні, так й негативні наслідки. Необхідна виробити таку державну міграційну політику, яка могла б сприяти подолати недоліки і раціонально використовувати позитивні наслідки для економічного розвитку країни.

1.2 Методи та показники оцінки міграції

З метою аналізу державного регулювання міграційних процесів необхідно розглянути методи та показники оцінки міграції. Міграція, яка пов'язана з міграційними процесами має власну економічну характеристику, яка

визначається на основі таких показників: масштаб та коефіцієнт інтенсивності міграції, коефіцієнти прибуття та вибуття, міграційне сальдо, валова міграція, рівень безробіття, коефіцієнт загального міграційного обороту та результативність міграції.

Основні джерела відомостей про міграцію населення – державна статистика та показники міграційної служби, що включають поточний облік міграції і матеріали переписів населення та проведення вибіркового обстежень, мета яких – з’ясування мотивів переміщень.

Для розрахунку міграційних процесів використовують кількісні та якісні методи. Кількісні методи дозволяють виділити закономірності розвитку явища та вивести спільні ознаки, в той час як якісні методи дозволяють здійснити структурний опис та пояснити динаміку процесу. Якісні методи дозволяють здійснити структурний опис міграційних потоків, кількісні – виділити закономірності розвитку явища та пояснити динаміку процесу [9].

Показники, які характеризують міграційні процеси є абсолютні та відносні (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Показники оцінки міграції

Абсолютні показники міграції	Відносні показники міграції
<ul style="list-style-type: none"> • масштаб прибуття • масштаб вибуття • сальдо міграції • валова міграція • рівень безробіття 	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнти прибуття • коефіцієнт вибуття • коефіцієнт інтенсивності міграції • коефіцієнт загального міграційного обороту • коефіцієнт результативності міграції

Джерело: побудовано на основі [10]

Масштаби прибуття являють собою число іммігрантів, які прибули в країну з-за кордону за певний період часу, в той час як масштаби вибуття характеризуються числом емігрантів, що вибули за кордон з країни за певний період часу [11].

Коефіцієнт прибуття вказує на інтенсивність міграційного притоку

населення. Він демонструє вплив міграційного притоку у формуванні населення території та є мірою привабливості території у якості місця проживання для населення інших територій, та розраховується за формулою (1.1):

$$КП = МП / ЧН, \quad (1.1)$$

де КП – коефіцієнт прибуття;

МП – масштаби прибуття, чол;

ЧН – середньорічна чисельність населення, чол [11].

Коефіцієнт вибуття характеризує інтенсивність міграційного відтоку населення. Він показує вплив міграційного відтоку у формуванні населення території та одночасно з цим показує рівень непривабливості території у якості місця проживання, та розраховується за формулою (1.2):

$$КВ = МВ / ЧН, \quad (1.2)$$

де КВ – коефіцієнт вибуття;

МВ – масштаби вибуття, чол [11].

Сальдо міграції (чиста міграція, міграційний приріст) – різниця між числом осіб, які прибули в країну і вибули з неї за певний період часу (1.3):

$$СМ = МП - МВ, \quad (1.3)$$

де СМ – сальдо міграції, чол [11].

Валова міграція (сукупна міграція) – сумарне число осіб, які прибули в країну і вибули з неї за певний період часу (1.4):

$$ВМ = МП + МВ, \quad (1.4)$$

де ВМ – валова міграція, чол [11].

Рівень безробіття – показник, який відображає співвідношення між кількістю безробітних і загальною кількістю робочої сили.

$$РБ = ЧБ / ЧРС \times 100\%, \quad (1.5)$$

де РБ – рівень безробіття;

ЧБ – чисельність безробітних, чол;

ЧРС - чисельність робочої сили, чол [11].

Коефіцієнт міграційного обороту – відношення валової міграції до загальної чисельності населення країни (1.5):

$$K_{mo} = (МП + МВ) / ЧН, \quad (1.6)$$

де K_{mo} – коефіцієнт міграційного обороту [11].

Результативність міграції характеризується відношенням числа осіб, що вибули з певної території, до числа осіб, що прибули. Показник демонструє скільки вибулих осіб припадає на одного прибулого або у скільки разів потік вибулих перевищує потік прибулих. Вагома характеристика міграції, що свідчить про ступінь закріплення мігрантів в країні. Чим вищий зазначений коефіцієнт, тим вища частка мігрантів, що не адаптувалися до нових умов проживання та зайнятості [11]. Результативність міграції обчислюється за формулою (1.6):

$$PM = МВ / МП, \quad (1.7)$$

де РМ – результативність міграції, чол [11].

Числові характеристики міграції використовуються як в абсолютному, так і у відносному вираженні у розрахунку на 1000 осіб відповідної території чи соціально-демографічної групи населення. Розрахунок схильності населення до міграції є більш складним завданням, ніж оцінка числа осіб, що вже прийняли рішення про переїзд. Натомість для розробки державної політики з управління міграційними потоками важливим завданням є виявлення саме міграційних настроїв та прогнозування потенційних масштабів міграції з метою попередження відтоку кваліфікованого персоналу.

Таким чином, показники оцінки ефективності характеризують міграційні

процеси, при розрахунку яких використовують як абсолютні, так і відносні показники. Не всі показники використовуються при характеристиці міграційних процесів, але до основних можна віднести: коефіцієнти прибуття та вибуття, міграційне сальдо, та результативність міграції.

1.3 Проблеми нелегальної міграції

Міграція має стихійний характер і власну видову класифікацію, офіційною складовою якої є трудова міграція населення, проте найбільш масовою та небезпечнішою – нелегальна міграція, що значно зростає з роками.

Відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців без громадянства», нелегальний мігрант – це іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України [12].

Нелегальна міграція являє собою масштабне явищем, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах світу. За даними ООН, станом на 2020 рік кількість мігрантів в усьому світі сягнула понад 281 млн людей [13].

Згідно Міжнародної організації з міграції станом на 2019 р. міжнародне переселення досягає рекордних висот, число внутрішньо переміщених осіб перевищувало 40 млн чоловік, а число біженців становило більше 22 млн чоловік [14]. В результаті браку консенсусу з урядами країн-учасниць ЄС у багатьох країнах зростає популярність праворадикальних партій, які рішуче виступають проти мігрантів. Відсутність солідарності задля прийняття спільних правил вирішення проблем із розселенням великого потоку мігрантів призводить до нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих країн Європи. Як наслідок, масовий наплив мігрантів сприяє виникненню протиріч між країнами

ЄС щодо розселення мігрантів, що в свою чергу поглиблює розкол між країнами Європейського Союзу [15].

Безліч факторів впливають на виникнення та існування такого явища як міграція, серед яких [16]:

- відсутність у значної кількості громадян можливостей для працевлаштування у себе на батьківщині;
- економічна нестабільність, що спостерігається на території значної кількості країн Близького Сходу;
- значне зубожіння та високий ризик померти від голоду в себе на батьківщині;
- соціальна несправедливість, яка панує в східних країнах;
- бажання отримати гідну освіту, яку можна здобути в країнах Європи;
- природні катаклізми, що загрожують здоров'ю та життю і які спостерігаються на території багатьох східних країн;
- висока ймовірність опинитися в епіцентрі воєнних дій.

В результаті постійного виникнення нових збройних заворушень на Близькому Сході, внаслідок чого страждають тисячі людей, що в основному становить мирне населення, остання з перерахованих причин є найбільш актуальною. Дані дії стимулюють міграційні процеси, що викликані бажанням мешканців східних територій долати значну відстань не від хорошого життя, а, навпаки, зберегти життя своє і своїх близьких.

За даними ООН, країни, з яких походить більша частина емігрантів є постійними з 2014 року в таких країнах, як: Сирія, Афганістан, Сомалі, Південний Судан, Судан, Демократична Республіка Конго, Центральноафриканська Республіка, М'янма та Еритрея. Основні країни походження є більш-менш неоднаковими: 41% мігрантів родом із Сирії, 27% – з Афганістану, 16% – з Іраку, а потім Ірану, Пакистану, Нігерії, Гамбії, Гвінеї, Марокко та Сенегалу [17].

Аналіз динаміки з 2016 по 2020 рр. показав, що показники прибуття нелегальних мігрантів мають негативний характер, тобто показник зменшується з кожним роком. Згідно з даними агентства прикордонного контролю ЄС Frontex,

число спроб мігрантів нелегально потрапити до Євросоюзу в 2020 році впала до найнижчого показника за останні сім років, що становило близько 124 тисяч незаконних перетинів і на 13% нижче ніж у 2019 році [18]. Але зменшення нерегулярного прибуття не є гарантією майбутньої стабільності, враховуючи продовження міграційного тиску.

З метою зниження потоку нелегальних мігрантів постає питання, яке потребує врегулювання, а саме – облік та контроль міграції населення. Існує низка джерел даних про міграції населення: поточний облік, переписи та реєстри населення, прикордонна статистика тощо.

В сучасних умовах облік міграцій є одним із найважчих видів збору даних про населення. Основна проблема полягає у процедурі “ідентифікації мігранта”. Для цього застосовується ряд критеріїв, які стосуються тривалості передбачуваного/фактичного проживання на новому місці, громадянства, місця народження, географії переїзду та мети останнього. Системи збору даних про міграції, що застосовуються в різних країнах, припускають використання одного або декількох із названих критеріїв. Найчастіше основним критерієм є місце постійного проживання особи. Проблемним є і те, що не існує загальноприйнятих визначень багатьох важливих понять, чіткої класифікації типів міграції, тому системи обліку відрізняються не лише у різних країнах, а й в різних відомствах однієї держави, оскільки, відповідно до їх специфічних завдань, як критерії обліку вони обирають різні характеристики міграцій.

Згідно Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, наповнення Єдиного державного демографічного реєстру, єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами забезпечить [24]:

- запровадження системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства під час оформлення документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, що унеможливить використання недостовірної інформації про особу;

- накопичення актуальної інформації у сфері міграції, проведення її оперативного аналізу, що дасть змогу оптимізувати управління міграційними процесами.
- інформаційно-комунікаційна інфраструктура, яку буде запроваджено, повинна сприяти полегшенню і спрощенню порядку надання адміністративних послуг населенню.

Для створення безпечної та надійної інформаційної системи обліку населення України необхідно [24]:

- забезпечити оформлення документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, із застосуванням системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства;
- забезпечити високий рівень якості та надійності даних, які обробляються в Реєстрі, без їх дублювання або збереження копій в інших реєстрах;
- удосконалити механізм обміну між державними органами інформацією, яка зберігається в Реєстрі та інших реєстрах (списках), знеособлення таких персональних даних та передачі їх для обробки до аналітичної підсистеми єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами.

Одним із найважливіших джерел інформації про міграції, зокрема міжнародні, є переписи населення. Головна перевага їх полягає в тому, що інформація збирається про все населення країни. Велике значення має регулярна повторюваність із періодичністю, як правило, 1 раз на 10 років. Переписи дають змогу зібрати дані про вікову, статеву, освітню, професійну структуру мігрантів, їх розподіл по території країни, за сферами зайнятості, рівнем доходів, порівняти характеристики мігрантів та корінного населення, що необхідно для оцінки рівня інтеграції мігрантів у місці (країні) перебування. На основі переписних даних щодо кількості та характеристик населення застосовується багато розрахункових методів обліку міграцій які мають особливо велике значення в умовах неповноти і недостатньої достовірності статистики міграцій.

Згідно Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, для забезпечення ефективної і зручної для населення системи реєстрації місця проживання слід передбачити [24]:

- усунення наявних факторів, які призводять до небажання власника і користувача житла реєструвати місце проживання, зокрема завершення процесів приватизації житла в державі, повне скасування зв'язку між комунальними платежами та кількістю осіб, які зареєстрували своє місце проживання;
- зменшення залежності надання медичних, адміністративних та інших послуг від зареєстрованого місця проживання шляхом надання доступу до послуг у відповідному органі державної влади будь-якої адміністративно-територіальної одиниці;
- формування та ведення реєстрів територіальних громад з урахуванням даних адресно-довідкових підрозділів ДМС;
- розроблення в рамках розвитку електронного урядування і надання адміністративних послуг в електронній формі, електронної реєстрації (декларування) свого місця проживання без відвідування відповідного органу державної влади.

Досить точним джерелом інформації про міграції є реєстри населення. У багатьох країнах вони існують у формі бази даних, що постійно змінюється і складається з індивідуальних карток, в які вносяться відомості про демографічні події, що відбуваються в житті кожного жителя країни, зокрема – про його переїзди на нове місце проживання. Прикордонна статистика також веде облік подій (фактів перетину кордону), а не мігрантів. Фіксуючи інтенсивність руху через кордон власних громадян та іноземців, вона не виокремлює мігрантів із загального їх числа. Із значними застереженнями можна користуватися даними прикордонників щодо мети поїздки, оскільки мета поїздки зазначається відповідно до виду візи або зі слів пасажира і далеко не завжди відповідає дійсності [19].

В результаті аналізу даних [24], підвищення рівня безпеки документів для виїзду за кордон розширить можливості для скорочення нерегульованої міграції, боротьби з транснаціональною злочинністю і тероризмом. У контексті підвищення рівня безпеки документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, та процедури їх видачі Україна повинна забезпечити:

- видачу біометричних проїзних документів, які відповідають стандартам Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), у тому числі в консульських установах України за кордоном;
- високий рівень інтегрованості та безпеки під час подання заяв, персоналізації і отримання проїзних документів, а також документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи та є підставою для видачі проїзних документів;
- швидку та систематичну передачу інформації про викрадені та втрачені паспорти та інші проїзні документи до баз даних Інтерполу з викрадених та втрачених паспортів.

Проведення обліку внутрішніх і зовнішніх міграцій різними відомствами із застосуванням абсолютно різних методик призводить до недостатньої зіставності даних або її відсутності взагалі. Розвиток міграційних процесів, поява нових форм і видів територіальної рухливості населення пред'являють все нові вимоги до методик визначення об'ємів і складу міграційних потоків.

Таким чином, проблема нелегальної міграції являє собою масштабне явище, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах світу. Для запровадження ефективного регулювання міграційних процесів, в тому числі нелегальних міграцій, необхідно мати точний статистичний матеріал стосовно кількості та складу мігрантів, спрямованості міграційних потоків, що можливо за рахунок: поточного обліку, переписів та реєстрів населення, прикордонної статистики тощо.

1.4 Державне регулювання міграції

Державне регулювання міграційних процесів здійснюється через державну міграційну політику України. Оскільки міграційні процеси є досить вагомим фактором впливу на демографічну ситуацію, формування національного й регіональних ринків праці, то держава повинна чітко визначити свою міграційну політику, яка б дала змогу не тільки успішно вирішувати повсякденні проблеми міграції, а й впливати на її причини.

Згідно Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», державна міграційна політика України являє собою сукупність заходів, що здійснюються державою щодо регулювання міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, безпеки та територіальної цілісності, забезпечення належного соціально-економічного, демографічного, науково-освітнього розвитку держави [3].

Відповідальність за визначення міграційної політики розділено між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством соціальної політики України, у той час як Державна міграційна служба України реалізує міграційну політику та надає рекомендації щодо неї. Ця сфера врегульована такими законами України: «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», «Про прикордонний контроль», «Про зовнішню трудову міграцію», «Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України» та «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». Ці закони врегульовують такі питання, як права мігрантів, перетинання кордону, імміграційні та еміграційні процедури. Їх доповнюють підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та інших відповідних органів державної влади, таких як Міністерством внутрішніх справ України, Міністерство закордонних справ України, Мінсоцполітики та Державна прикордонна служба України.

Регулювання міграції здійснюється шляхом розробки та практичної реалізації комплексу законодавчих і підзаконних актів, що регламентують умови, які стимулюють або обмежують переміщення людей, а також визначення

їх численних контингентів в напрямках, що відповідають поточним і перспективним потребам як світової спільноти загалом, так і окремого громадянина [20].

Однією з умов розбудови правової держави є визначення напрямів її міграційної політики та вдосконалення системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів у сфері реалізації прав людини [21].

Міграційна політика виконує певні функції, серед яких можна виділити: регулюючу, що полягає у впливові на міграційні потоки з метою їх упорядкування; контролюючу – тобто контролю за розвитком міграційних процесів, захисту прав мігрантів, протидії нелегальній міграції; дипломатичну, що передбачає пошуки вирішення міграційних проблем на міжнародному рівні; інтегративну, що здійснюється як на внутрішньому рівні через забезпечення інтеграції мігрантів у суспільство прийому, так і зовнішньому – шляхом розроблення та реалізації узгодженої з іншими державами міграційної політики.

Проведений аналіз міграційної політики показав, що міграційна політика включає такі основні чотири складові [22]:

- сприяння нормативній міграції працівників, спеціалістів, студентів, сімей тощо, тобто безпечному пересуванню з однієї країни до іншої з мінімальними труднощами і затримками й на законних підставах;
- регулювання міграції з метою запобігання прибуттю осіб, яким на законних підставах відмовлено у в'їзді, скорочення неурегульованих міграційних потоків, боротьба із правопорушеннями у сфері міграції;
- надання вимушеним мігрантам (біженцям, внутрішньо переміщеним особам, жертвам воєнних конфліктів) захисту та допомоги як в облаштуванні у місцях притулку, так і в поверненні на батьківщину в разі нормалізації ситуації;
- сприяння максимальному використанню позитивного впливу міграції на розвиток в інтересах окремих мігрантів та суспільства в цілому, зокрема, інтеграції мігрантів у суспільство країни прийому, переказам зароблених за

кордоном коштів, поверненню кваліфікованих мігрантів на батьківщину, зміцненню зв'язків з діаспорами тощо.

З метою формування міграційної політики на національному рівні Уряд України підтримує партнерські зв'язки з громадянським суспільством, академічною спільнотою та діаспорою через спеціальні дорадчі органи. Регламент Кабінету Міністрів України передбачає можливість консультацій із соціальними партнерами під час підготовки проектів нормативно-правових актів, зокрема, пов'язаних із міграційними питаннями.

В результаті проведеного аналізу нами визначено, що Україна представлена в керівних органах Міжнародної організації з міграції та Агентства ООН у справах біженців, а також у Глобальному форумі з питань міграції та розвитку й у кількох регіональних консультативних процесах, де має змогу обмінюватися досвідом та рекомендаціями щодо формування міграційної політики [23].

Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року покликана привернути увагу до міграційних проблем, спрямувати і згуртувати суспільство з метою їх розв'язання, забезпечити взаємозв'язок міграційної політики з іншими сферами діяльності держави, перехід від політики реагування у відповідь на внутрішні та зовнішні чинники у сфері міграції до більш активної і цілеспрямованої політики.

Стратегія розглядає реалізацію міграційної політики як системне виконання сукупності завдань і заходів з метою досягнення визначених цілей у сфері міграції відповідно до законодавства та з урахуванням загальноприйнятих міжнародних стандартів [24].

Очікуваними результатами реалізації Стратегії є впровадження такої державної міграційної політики, що позитивно впливатиме на консолідацію української нації та безпеку держави, прискорюватиме соціально-економічний розвиток держави, сприятиме уповільненню темпів депопуляції, стабілізації кількісного та якісного складу населення, задоволенню потреб економіки в

робочій силі, відповідатиме міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням України.

Таким чином, регулювання міграційних процесів розуміється, як система адміністративно-правових і соціально-економічних заходів, що забезпечують реалізацію гарантованих державою прав мігрантів, створення умов для їх переміщення в напрямках, що відповідають поточним і перспективним потребам країни, поліпшення демографічної ситуації та збереження територіальної цілісності України.

Висновки до розділу 1

На основі аналізу «Теоретичних основ міграції» нами зроблено наступні висновки:

Аналіз сутності міграцій та міграційних процесів показав, що міжнародна міграція являє собою одну з особливостей розвитку міжнародних економічних відносин. Деякі вчені дають визначення міграції як просторову активність (переміщення) індивіда або груп людей, спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана зі зміною місця проживання, а також з метою подальшого працевлаштування. Вона має для країн як позитивні, так і негативні наслідки. Саме тому важливо виробити таку державну міграційну політику, яка могла б подолати недоліки і раціонально використовувати позитивні наслідки для економічного розвитку країни.

Аналіз основних методів та показників результативності міграції показав, що міграційні процеси мають якісні та кількісні методи оцінки міграції та визначається на основі таких показників: масштаб та коефіцієнт інтенсивності міграції, коефіцієнти прибуття та вибуття, міграційне сальдо, валова міграція, коефіцієнт загального міграційного обороту та результативність міграції.

Аналіз проблем нелегальної міграції показав, проблема нелегальної міграції являє собою масштабне явище, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах світу. Для запровадження ефективного регулювання міграційних процесів, в тому числі нелегальних міграцій, необхідно

мати точний статистичний матеріал стосовно кількості та складу мігрантів, спрямованості міграційних потоків, що можливо за рахунок: поточного обліку, переписів та реєстрів населення, прикордонної статистики тощо.

Аналіз державного регулювання міграційних процесів показав, що міграційна політика являє собою сукупність заходів, що здійснюються державою щодо регулювання міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, безпеки та територіальної цілісності, забезпечення належного соціально-економічного, демографічного та науково-освітнього розвитку держави.

РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1 Основні напрями зниження трудової міграції

Найбільш масовим і значущим для України міграційним потоком є трудова міграція населення за кордон. Вона є потужним соціальним амортизатором, чинником зменшення бідності, напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень, але, водночас, несе ризики втрати частини необхідного для розвитку країни трудового та інтелектуального потенціалу.

Відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудова міграція являє собою переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Відповідно, трудовий мігрант - громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави [25].

Згідно зі статистичними даними, для України загострилася проблема втрати населення внаслідок трудової міграції за кордон. У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, кількість трудових мігрантів становить 2,5-3 млн осіб [26]. Водночас різні джерела публікують різні цифри щодо кількості трудових мігрантів з України – від 1,3 млн осіб за даними Держстату [27] та до 6,5 млн осіб за даними Держприкордонслужби [28].

Наростання динаміки трудових міграцій у світовому масштабі пов'язано із збільшенням диспропорцій економічного розвитку країн та регіонів. Причинами міжнародної трудової міграції можуть бути як економічні, так і соціальні чинники (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Причини міжнародної трудової міграції

Економічні чинники	Соціальні чинники
<ul style="list-style-type: none"> • нерівномірність економічного розвитку країн; • високий рівень безробіття; • зміни у розміщенні виробництва; 	<ul style="list-style-type: none"> • прагнення до підвищення рівня матеріального добробуту; • поліпшення умов праці та життя; • релігійні чинники;

Продовження табл. 2.1

<ul style="list-style-type: none"> • кон'юнктура ринків праці та структура зайнятості; • суттєва різниця в оплаті однакової за кількісними і якісними показниками праці в різних країнах. 	<ul style="list-style-type: none"> • етнічно-культурна близькість країни міграції; • тяжіння до реалізації потреб у розвитку особистості.
---	---

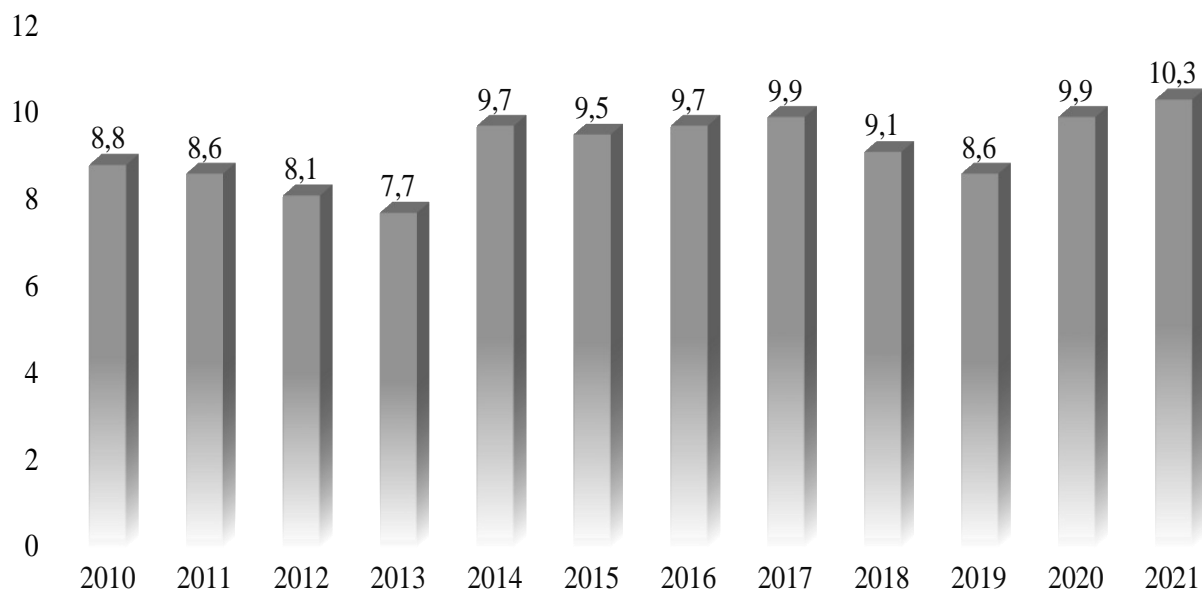
Джерело: складено на основі [29]

Головним чинником зростання економічної міграції є можливість більше заробляти, краще реалізувати свій потенціал, саме тому міграційний рух спрямований до країн із вищим рівнем розвитку та якістю життя, а також до країн, де менші мовні та культурні бар'єри.

Рівень середньомісячної заробітної плати в Україні є значно нижчим у порівнянні із найближчими європейськими сусідами, зокрема, порівняно із Сербією більш ніж у двічі, а порівняно із іншими наведеними країнами більш ніж у тричі. Водночас, якщо порівнювати законодавчо встановлений рівень мінімальної заробітної плати в Україні та країнах ЄС, то можна зробити висновок, що він також майже втричі менший.

Станом на січень 2020 року в Україні мінімальна заробітна плата становила 4723 грн або приблизно 171 євро. В 21 країні ЄС також офіційно встановлений мінімальний рівень заробітної плати. Так, дев'ять держав-членів ЄС на сході мають мінімальну заробітну плату на місяць 400-600 євро: Литва (607 євро), Румунія (466 євро), Латвія (430 євро), Угорщина (487 євро), Хорватія (546 євро), Чехія (574 євро), Словаччина (580 євро), Естонія (584 євро) та Польща (610 євро). Найвищий рівень мінімальної заробітної плати у Люксембурзі (2141 євро), Нідерландах (1635 євро), Бельгії (1593 євро), Німеччині (1584 євро), Франції (1539 євро) [30].

Важливою складовою, що стимулює міграційні процеси є рівень безробіття в країні. Динаміка рівня безробіття представлена на рис. 2.1.

* з 2014 р. – без урахування окупованих територій

Рис. 2.1 Динаміка рівня безробіття, %

Джерело: побудовано на основі [27]

Аналіз даних динаміки рівня безробіття показав, що найнижчий рівень безробіття в Україні було зафіксовано в 2013 році. Подальший ріст рівня безробіття було зумовлене економічною кризою 2014 – 2015 рр., що призвело до скорочення ВВП країни на 15% й обвалом національної валюти у понад три рази. В період з 2017 по 2019 рр. рівень безробіття почав зменшуватися і сягнув 8,6%. У зв'язку з загостренням пандемії на території України було зафіксовано різке зростання чисельності безробітних, що у 2021 році сягнуло позначки 10,3%.

Як показав аналіз, неконкурентність українських зарплат і безробіття на тлі привабливих умов роботи за кордоном, стимулюють процес міграції. Згідно даних Міжнародної Організації з Міграції географічна структура розподілу країн працевлаштування українців у світі вказана на рис. 2.1.

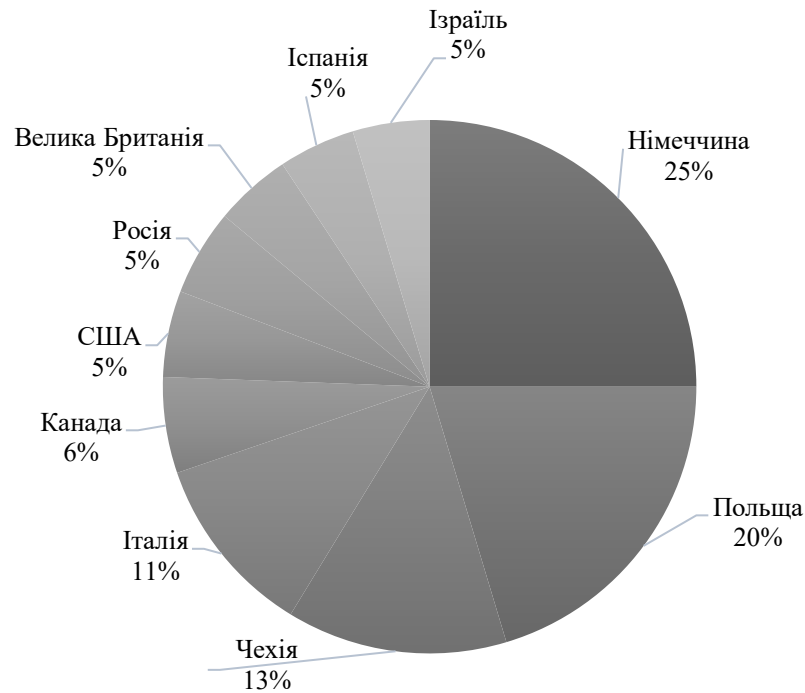

Рис. 2.2 Географічна структура розподілу країн працевлаштування українців у світі, %

Джерело: побудовано на основі [31]

Аналіз даних рис. 2.1 показав, що країни умовно можна поділити на 3 категорії [31]:

- найбільший рух українських трудових емігрантів був спрямований на Німеччину, Польщу, Чехію та Італію, оскільки в цих країнах висока заробітна плата, вони розташовані географічно близько до України, також ці країни найбільше потребують іноземних працівників.
- до другої категорії належать Канада, США, Російська Федерація та Велика Британія. Ці країни популярні серед українських трудових емігрантів через низький рівень мовного бар'єра: деякі трудові емігранти володіють англійською мовою, а в Російській Федерації майже відсутній мовний бар'єр.
- до третьої категорії увійшли Іспанія та Ізраїль, у цих країнах одна з найвищих заробітних плат для працівників з низькою кваліфікацією.

Україна потребує зниження обсягів зовнішньої трудової еміграції через брак робочої сили всередині країни. Для цього можна скористатись позитивним

досвідом інших країн світу. Англосаксонські країни (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія), а також країни Перської затоки (ОАЕ, Катар, Саудівська Аравія), для боротьби зі зменшення обсягів зовнішньої трудової еміграції на теперішньому етапі впроваджують формування попиту на іммігрантів з країн, де враховуються потреби регіонів і місцевого бізнесу. Проте деякі країни неспроможні знизити обсяги зовнішньої трудової еміграції, тому для них залучення трудових іммігрантів входить до системи державного планування з метою забезпечення економіки робочою силою. Для цього уряди виділяють великі бюджети, до освоєння яких залучено місцеву владу або приватні організації (рекрутерів, юристів, консультантів).

Проблема зовнішньої трудової еміграції є однією з найбільш актуальних для України, адже відтік трудових ресурсів за кордон негативно впливає як на економічну ситуацію в країні, гальмує її розвиток, так і на соціальну.

Трудова міграція є комплексною проблемою, що потребує нагального вирішення за такими напрямками: інформаційний, соціально-економічний та правовий.

У боротьбі з таким соціально-економічним явищем як трудова міграція інформаційний напрям є базовим. Інформаційний фактор наскільки важливий, що за умов складних воєнно-політичних відносин та соціально-економічної кризи, це єдиний спосіб, який може "затримати" громадян, які збираються виїжджати за кордон. Але для того, щоб інформація була об'єктивна треба звернути увагу і на такі напрями вирішення проблеми трудової міграції.

Соціальний напрям цієї проблеми лежить у площині економічного, де цілісність сім'ї, легальна праця та офіційне професійне зростання, а також можливість висловлюватись рідною мовою. Відповідно соціально-економічний стан потрібно покращувати не численними реформами у всіх сферах, які у кризовий час є складними для видаткової частини бюджету, а зростанням рівня життя населення на законодавчому рівні. Ключовим напрямом у вирішення проблем трудової міграції має стати покращення умов ведення підприємницької діяльності, що можливо через формування сприятливих умов для інвестицій [32].

Правовий напрям повинен передбачати налагодження системи обліку тих, хто працює за кордоном офіційно та неофіційно. У цьому напрямі потрібно приєднатися до міжнародних угод регулювання міграційних потоків та використовувати міжнародний досвід країн, яким вдалося вирішити таку ситуацію.

В результаті аналізу основних проблем трудової міграції, основними шляхами вирішення проблем з трудовою міграцією мають бути такими:

- створення місткого й привабливого внутрішнього ринку праці;
- приєднання України до багато сторонніх міжнародних договорів з питань праці та соціального захисту трудових мігрантів та їх реалізації;
- укладання міждержавних та міжурядових договорів працевлаштування мігрантів та забезпечення їх реалізації;
- приєднання до міжнародних угод, що регулюють проблеми зовнішньої та внутрішньої міграції.

Основними передумовами для зменшення міграційних процесів в Україні є:

- стабілізація воєнного стану в країні;
- підвищення рівня працевлаштування;
- підвищення рівня добробуту громадян;
- надання пільг для підприємців, для розвитку бізнесу;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості України;

Проблема оптимізації використання трудового потенціалу має розв'язуватись з урахуванням регіональної специфіки. У західних регіонах України, які мають аграрнопромислову спеціалізацію, із низькою оплатою праці робітників, сезонним характером зайнятості і перспективним є розвиток транспортного обслуговування. У регіонах з багато галузевою структурою економіки, має вирішуватись шляхом диверсифікації структури економіки, створення альтернативних місць праці. Південні райони України спостерігається регулярним сезонним зростанням попиту на працю, що пов'язано з сільгоспроботами під час збирання врожаю овочів та фруктів. Для цих районів

актуально залучення з інших працездатно надлишкових районів сезонної робочої сили з числа незайнятих і безробітних. Важливим напрямом міграційної політики має стати політика, щодо створення умов для зворотної міграції українських трудових мігрантів.

Таким чином, вирішити проблему трудової міграції можливо через формування загального механізму соціально-економічного розвитку. Трудова міграція в Україні відображає загальні та типові для більшості держав головні причини, які пов'язані, насамперед, із високим рівнем безробіття, низьким рівнем заробітної плати, зникненням деяких галузей виробництва тощо.

2.2 Державне регулювання міграції: зарубіжний досвід

Міжнародні міграційні процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Система міждержавного регулювання міграційних процесів включає двосторонні та багатосторонні міждержавні угоди щодо використання праці мігрантів та їх соціально-економічного захисту й прав.

Контролю і регулюванню підлягають соціальний, віковий та професійний склад мігрантів, рівень в'їзду та виїзду іноземних працівників. Функції міждержавного та внутрішньодержавного розподілу робочої сили, регулювання обсягу та структури міграційних потоків дедалі більшою мірою виконують міністерства праці, внутрішніх та закордонних справ, а також спеціально створені державні та міждержавні органи. В деяких країнах працедавець має отримати дозвіл на працевлаштування потенційного іммігранта в міністерстві внутрішніх справ та у відповідній профспілці. Згідно з прийнятою в міжнародних відносинах практикою країни, які обмінюються робочою силою, визнають пріоритет норм міжнародного права над національним законодавством.

Важливим елементом імміграційної політики західних держав є встановлення юридичного статусу мігрантів, що визначає їхні соціально-економічні, трудові, житлові та інші права, закріплені як у міжнародних угодах, так і в національних законодавствах. Цей статус позбавляє іноземних робітників

політичних прав, обмежує в більшості випадків їх участь у профспілковій діяльності, регламентує строки перебування мігранта в країні зайнятості. У Швейцарії, наприклад, іммігрантам заборонено протягом року міняти місце роботи, протягом двох років — професію та місце проживання, заборонено брати участь у профспілковій діяльності. Подібні за змістом законодавства щодо іммігрантів діють також у Бельгії, Нідерландах, Франції, ФРН, Швеції та інших країнах. Разом з тим засоби державного регулювання імміграції в різних країнах дещо відмінні. Французький та бельгійський уряди заохочують сімейну інтеграцію і проводять курс на обмеження загальної кількості іноземців, що перебувають у країні. Німецький уряд установив обмежувальний кількісний ценз для іноземців у районах країни з їх надто високою питомою вагою і здійснює ротацію іноземних працівників у цілому.

Трудова міграційні процеси регулюються двосторонніми та багатосторонніми угодами, відповідними національними законодавчими актами та урядовими постановами. Двосторонні угоди про обмін робочою силою укладені між ФРН і Туреччиною, ФРН і Італією, Марокко, між Нідерландами й Тунісом, Францією й Алжиром, Францією й Португалією. Окремі угоди регулюють міграцію в певних регіонах світу. До них належить, зокрема, укладена скандинавськими країнами угода про утворення «Скандинавського ринку праці», відповідно до якої між цими країнами встановлений вільний обмін робочою силою [33].

Потужним центром, що притягує міграційні потоки, в тому числі українських мігрантів, є Європейський Союз. Водночас імміграційна політика ЄС, зважаючи на значну кількість емігрантів, переважно базується на обмежувальних і контрольних заходах. Здійснення цих заходів є доволі серйозною політичною, економічною, а також юридичною проблемою [34].

У міграційній політиці ЄС варто виділити два ключові напрями: регулювання внутрішньої європейської міграції громадян та регулювання імміграції із третіх країн. Щодо першого напрямку, то така міграція сприяє інтеграційному процесу всередині ЄС. Оскільки створення міцного союзу,

ліквідація внутрішніх кордонів, посилення соціальної й економічної взаємодії, розвиток співробітництва – усе це є цілями ЄС, то внутрішня міграція регулюється мінімальними обмеженнями. Так, для короткотермінового – до трьох місяців – перебування на території будь-якої країни Євросоюзу достатньо мати лише документ, що посвідчує особу. До того ж члени сімей громадян ЄС, які є громадянами третіх країн, користуються тими ж правами, що й громадянин ЄС, з яким вони пересуваються Європою [35].

Триваліше проживання в іншій країні ЄС допускається за дотримання певних умов. Громадянин повинен або бути економічно активним, наприклад працевлаштованим чи самозайнятим, або мати достатні фінансові ресурси, медичну страховку, тобто перебувати в такому становищі, щоб мати змогу себе забезпечити, а не бути додатковим тягарем для системи соціального захисту країни перебування. Громадянин, який відповідає зазначеним умовам, може переїздити разом із членами сім'ї [36]. Після 5 років безперервного проживання на території країни – члена громадянин ЄС, особа та члени її сім'ї, які дотрималися такої умову, отримують право постійного проживання в цій країні. Статус постійного мешканця дає можливість користуватися всією повнотою прав, зокрема й соціальним захистом та допомогою у здобутті освіти (гранти, кредити).

Окремо регулюється трудова міграція, оскільки однією із проблем для ЄС у сфері міграції є нестача висококваліфікованих кадрів. Тому в рамках трудової міграції передбачені додаткові права, які покликані забезпечити притік робочої сили із третіх країн, а також не перешкоджати вільному перерозподілу працівників у межах ЄС. Уточненню та кодифікації прав працівників, які пересуваються в межах ЄС, та членів їхніх родин присвячено регламент, ухвалений у 2011 р. [37]. Він забороняє особливий порядок працевлаштування громадян інших країн ЄС, гарантує рівний доступ до працевлаштування, професійного навчання як мігрантів, так і їхніх дітей, рівні умови праці та її оплати, доступ до соціальних пільг, участь у профспілках.

Міграційне право ЄС передбачає досить сприятливий порядок в'їзду та перебування на території країн Євросоюзу. Громадяни третіх країн не зазнають значних обмежень у разі міграції до ЄС, що цілком відповідає принципам свободи пересування та вибору місця проживання. Така міграційна політика призвела до великої кількості громадян третіх країн, що бажають переселитися на територію країн Європи. Неконтрольований потік мігрантів призвів до переважання Європи їх фінансовим забезпеченням, а також до суспільних конфліктів на ґрунті зіткнення різних культур та релігій [35].

Міграційна політика в деяких країнах реалізується через систему планування (квотування) чисельності іммігрантів. З метою підвищення економічної ефективності імміграції вводяться спеціальні системи відбору іммігрантів: в США – система преференцій, а в Канаді та Австралії – бальна система відбору. Сучасні зміни в імміграційному законодавстві даних країн переслідують декілька цілей. По-перше, вони спрямовані на підвищення економічної ефективності імміграції. Паралельно, в приймаючих країнах розвиваються різні програми сприяння швидкій інтеграції іммігрантів.

Окремі держави, наприклад Угорщина, намагаються самостійно протидіяти нелегальним міграційним процесом, будуючи 6-метрову стіну вздовж всієї лінії кордону із Сербією. Словаччина заявляє, що буде приймати лише біженців-християн із Сирії, оскільки їм легше буде інтегруватися в суспільство, аніж до прикладу мусульманам. Відповідно, що всі ці, а також, багато інших позицій створюють чергову загрозу існуванню консенсусу та єдиній сильній позиції ЄС [38].

Більшість країн використовують селективний підхід до іммігрантів, тобто приймаюча країна відбирає ту робочу силу, яка їй найбільше потрібна [33]:

- працівники, готові за мінімальну оплату праці виконувати важку, шкідливу, брудну і некваліфіковану роботу, — будівельники, підсобники, шахтарі, сезонні робочі, некваліфіковані робітники нафтогазової сфери;
- спеціалісти нових і перспективних галузей — програмісти, вузькоспеціалізовані інженери;

- представники рідкісних професій — гранувальники діамантів, реставратори картин, вузькоспеціалізовані лікарі;
- спеціалісти зі світовим ім'ям — музиканти, артисти, вчені, спортсмени, лікарі, письменники;
- великі бізнесмени, які переносять свій бізнес у приймаючу країну.

Досвід Франції є гарним прикладом селективної політики імміграції, коли пріоритет отримують високоосвічені фахівці, науковці та студенти. Так у 2015 р. до Національних зборів надійшов проект закону про міграцію. Згідно з цим документом, іноземці, що прожили 12 місяців на території держави, могли одержати право на проживання в країні від 2 до 4 років. Також у цьому нормативному документі передбачено таке посвідчення особи, як «паспорт таланту» для вчених, артистів, спортсменів та членів їхніх сімей – вони на 4 роки одержували право на проживання у Франції. Також запропоновано зменшення терміну розгляду досьє біженців та виділення додаткових коштів на підтримку мігрантів.

Поряд із забезпеченням легальної імміграції в інтересах поступального економічного розвитку значне місце у спільній міграційній політиці ЄС належить контролю за імміграційними процесами та боротьбі із нелегальною міграцією.

Нелегальна міграція, за даними Євробарометру, що здійснюється під егідою Європейської Комісії, перетворилася на найбільш болючу проблему для європейців, залишивши позаду економічні труднощі та безробіття. Керівництво Євросоюзу проголосило регулювання міграції одним із 10 основних пріоритетів у державній політиці [39].

У контексті забезпечення міжнародної безпеки для вирішення проблеми нелегальної міграції в країнах ЄС запроваджуються державні механізми, основними з них є: запобігання нелегальній міграції (ліквідація причинно-факторного механізму нелегальної міграції, заходи виявлення потенційних нелегалів, збалансована національна політика надання притулку тощо); протидія нелегальному перетинанню кордонів (штрафні та судові санкції проти наймачів нелегальних мігрантів, легалізація нелегальних мігрантів тощо); боротьба з

транснаціональною організованою злочинністю (багатостороннє поліцейське співробітництво, двостороннє співробітництво, використання технічних засобів тощо) [40].

Аналіз зарубіжного досвіду міграції служить підставою для розробки якісної та комплексної міграційної моделі, яка є необхідністю при реалізації ефективної державної міграційної політики. Такі завдання міграційної політики тісно переплітаються з удосконаленням загальної соціально- економічної політики держави, що призведе до підвищення рівня та якості життя населення, підвищення мобільності робочої сили, створення умов зацікавленості жити і працювати в Україні.

Таким чином, приєднання України до єдиного міграційного та правового простору робить європейські та інші зарубіжні країни прикладом вирішення міграційних проблем та джерелом важливого позитивного досвіду регулювання міграцій.

Висновки до розділу 2

На основі аналізу «Основних напрямів державного регулювання міграційних процесів» нами зроблено наступні висновки:

Аналіз основних напрямів зниження трудової міграції показав, що відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудова міграція являє собою переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Трудова міграція в Україні відображає загальні та типові для більшості держав головні причини, які пов'язані, насамперед, із високим рівнем безробіття, низьким рівнем заробітної плати, зникненням деяких галузей виробництва тощо. Трудова міграція є комплексною проблемою, що потребує нагального вирішення за такими напрямками: інформаційний, соціально- економічний та правовий.

Визначено зарубіжний досвід регулювання міграції який показав, що він служить підставою для розробки якісної та комплексної міграційної моделі, яка

є необхідністю при реалізації ефективної державної міграційної політики України, що призведе до підвищення рівня та якості життя населення, підвищення мобільності робочої сили, створення умов зацікавленості жити і працювати в Україні.

ВИСНОВКИ

Аналіз сутності міграції та міграційних процесів показав що, міграція є однією з особливостей розвитку міжнародних економічних відносин з огляду на обсяги, динаміку та наслідки для країн. Міграційні процеси мають вагомий вплив не лише на економічне, але й соціальне, культурне та політичне середовище. Деякі вчені дають визначення міграції як просторову активність (переміщення) індивіда або груп людей, спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана зі зміною місця проживання, а також з метою подальшого працевлаштування.

Міграція має значний вплив на динаміку чисельності населення, а також змінює демографічну характеристику, національний та релігійний склад, що має певні наслідки в контексті політичної, соціальної й економічної безпеки. Наслідки міграційних процесів мають важливу роль так, як мігранти є активними учасниками ринків праці, а їх грошові перекази, так звані трансферти, являють собою найважливіший фактор зростання доходів населення і впливають на розвиток держави.

За даними ООН, станом на 2020 рік кількість мігрантів в усьому світі сягнула понад 281 млн людей. У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, кількість емігрантів з території України становила 2,5-3 млн. осіб. Важливою складовою, що стимулює міграційні процеси є рівень безробіття в країні. На основі аналізу статистичних даних маємо негативну тенденцію рівня безробіття, що в 2021 році складає 10,3%.

Аналіз методів та показників оцінки міграції показав, що формування якісного інформаційного забезпечення щодо проведення комплексного статистичного аналізу є одним з головних і найскладніших завдань статистики міграційних досліджень. Розглянуті показники характеризують міграційні процеси, при розрахунку яких використовують як якісні, так і кількісні методи. Не всі показники використовуються при характеристиці міграційних процесів, але до основних можна віднести: коефіцієнти прибуття та вибуття, міграційне сальдо, та результативність міграції.

В результаті аналізу проблем нелегальної міграції визначено, що нелегальна міграція є стійким і масштабним явищем, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах світу. Згідно з даними агентства прикордонного контролю ЄС Frontex, число спроб мігрантів нелегально потрапити до Євросоюзу в 2020 році становило близько 124 тис. осіб.

Проблема нелегальної міграції являє собою масштабне явище, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах світу. Вона є реальною загрозою для громадської безпеки, сприяє зростанню злочинності, поширенню небезпечних захворювань, зумовлює створення підпільного ринку праці.

Для запровадження ефективного регулювання нелегальних міграцій, необхідно мати точні статистичні дані стосовно кількості та складу мігрантів, спрямованості міграційних потоків, що можливо за рахунок: поточного обліку, переписів та реєстрів населення, прикордонної статистики тощо.

Аналіз державного регулювання міграції показав, що державне регулювання міграційних процесів здійснюється через міграційну політику України. Центральним органом державної виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів, є Державна міграційна служба України.

Згідно Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», державна міграційна політика України являє собою сукупність заходів, що здійснюються державою щодо регулювання міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, безпеки та територіальної цілісності, забезпечення належного соціально-економічного, демографічного, науково-освітнього розвитку держави.

Міграційні процеси врегульовані такими законами України як: «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», «Про прикордонний контроль», «Про зовнішню трудову міграцію», «Про порядок

виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України» та «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». Ці закони врегульовують такі аспекти, як права мігрантів, перетинання кордону, імміграційні та еміграційні процедури. Оскільки міграційні процеси є досить вагомим фактором впливу на демографічну ситуацію, формування національного й регіональних ринків праці, то держава повинна чітко визначити свою міграційну політику, яка б дала змогу не тільки успішно вирішувати повсякденні проблеми міграції, а й впливати на її причини.

В результаті аналізу основних напрямків зниження трудової міграції визначено, що відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудова міграція являє собою переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Проблема зовнішньої трудової еміграції є однією з найбільш актуальних для України, адже відтік трудових ресурсів за кордон негативно впливає як на економічну ситуацію в країні, гальмує її розвиток, так і на соціальну.

Трудова міграція не тільки зменшує пропозицію робочої сили на українському ринку праці, а й знижує її якість. Оскільки в умовах розвитку міжнародних економічних відносин поширюються міграційні процеси, характерною складовою яких є інтелектуальний потенціал. Інтелектуальна міграція є особливою загрозою соціально-економічного розвитку країни, оскільки одним із важливих факторів економічного і соціального прогресу є формування наукових кадрів, нагромадження інтелектуального капіталу, збільшення науково-технічного потенціалу країни та збереження висококваліфікованих кадрів.

Головні причини, які стимулюють міграцію робочої сили пов'язані із високим рівнем безробіття, низьким рівнем заробітної плати, зникненням деяких галузей виробництва тощо. Трудова міграція являє собою комплексну проблему, що потребує нагального вирішення за такими напрямками: інформаційний, соціально-економічний та правовий.

Аналіз зарубіжного досвіду регулювання міграційних процесів показав, що він є необхідним при реалізації ефективної державної міграційної політики України, що призведе до підвищення рівня та якості життя населення, підвищення мобільності робочої сили, створення умов зацікавленості жити і працювати в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник, 2-ге видання – доповнене і перероблене / У.Я. Садова, Р.Т. Теслюк, М.М. Біль, О.Т. Риндзак, О.П. Мульська та ін.; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2018.-226 с.
2. Безуглий П.Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів // Політичні інститути та процеси. ДНУ ім. Василя Стуса – 2018. – с. 6.
3. Закон України «Про основні засади державної міграційної політики». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A?an=3>
4. Н.В. Рощина, Л.С. Борданова. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах // Наука та держава. – 2017. – вип. 1. – с. 33.
5. Закон України «Про імміграцію». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>
6. Дракохруст Т.В. Правове забезпечення державної міграційної політики України: монографія. Тернопіль, ТНЕУ, – 2020. – с. 416
7. Міграційне право України : підручник / [С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк, О.Ю. Салманова та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова. – Харків : Дім реклами, 2016. – с. 296
8. Безуглий П.Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів // Політичні інститути та процеси. – 2018. – с. 8 – 11.
9. С.Є. Хрупович. Міжнародна міграція робочої сили у світогосподарській системі // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених «Соціально-економічні аспекти розвитку економіки» / Тернопіль: ТНТУ, 2017. С. 180 – 182.
10. Литвинова О.Б. Економіко-математичне моделювання міграційних процесів регіону//Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці – вип.13-1. – 2017. – с. 170
11. О.А. Малиновська. Перекази мігрантів з-за кордону та можливі заходи щодо їх заохочення та ефективного використання. Аналітична записка //

- Національний інститут стратегічних досліджень. URL:
<http://www.niss.gov.ua/articles/1276/>
12. Закон України «Про правовий статус іноземців без громадянства» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://ips.ligazakon.net/document/t113773?an=21&ed=0000_00_00
 13. The United Nations. URL : <http://www.un.org>
 14. The International Organization for Migration. URL : <http://www.iom.int/> (дата звернення: 08.11.2019).
 15. Бурова К.А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми сьогодення. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11251/1/Burova__268-273.pdf
 16. Пак Н. Неконтрольована міграція як загроза безпеці країн Європейського Союзу. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2016. С. 30–32.
 17. Scalia G. European migrant crisis, last measures of the EU policy on migration. URL: <http://mediterraneanaffairs.com/european-migrant-crisis-last-measures-of-the-eu-policy-on-migration/> (дата звернення: 08.11.2019).
 18. Агентство прикордонного контролю ЄС Frontex. URL:
<https://www.frontex.europa.eu>
 19. Трущ О., Гузь В. Особливості статистичного обліку міграційних процесів // Ефективність державного управління. – 2017. – Вип. 2 (51). ч.1. – с. 72-77
 20. Ковач В.О. Основні напрями вдосконалення державних механізмів регулювання зовнішньої трудової міграції. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. – 2020. – Вип.2 – с. 102 – 107.
 21. Лиховід Н.О. Дослідження наслідків та ефектів міграційних процесів України. Державне управління: удосконалення та розвиток. – Вип. 4, 2017.
 22. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О.А. Малиновська. – К. : НІСД, 2018. – 472 с.
 23. Огляд управління у сфері міграції в Україні. Березень 2019. URL:
<https://migrationdataportal.org/sites/default/files/2019-04/%D0%9E%D0%>
 24. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період

- до 2025 року від 12 липня 2017 р. № 482-р Київ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
25. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». – [Електронний ресурс] – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>
26. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. URL: <https://idss.org.ua/index>
27. Державна служба статистики України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
28. Державна прикордонна служба України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua>
29. Длугопольська Т.І. Міжнародна міграційна політика: від теорій до імплементацій // International Relations. Economics. Country Studies. Tourism (IRECST). – 2020. – с. 34
30. Monthly minimum wages – biannual data. Last update: 03-02-2020 URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en
31. Федорова Н. Є., Мельник О. В. Зовнішня трудова еміграція з України: причини, масштаби, наслідки. Modern Economics. 2020. № 21(2020). С. 224-229. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-35](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-35).
32. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. Міжнародна організація праці, 2019. 100 с.
33. Гуткевич С.О. Міжнародна економіка: підруч. / С.О. Гуткевич, М.Д. Корінько, Ю.М. Сафонов. - 3-е вид., перероблене та доповнене. – Вид-во «Діса Плюс», 2021. – 428 с.
34. Костенко В.О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу // Актуальні проблеми політики. – 2015. – вип. 54. – с. 108.
35. Проценко О. Міграційна політика Європейського Союзу/Міжнародне право. – Вип. 11. – 2020. – с.302-306.

36. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
37. Regulation (EU) No 492/2011 on freedom of movement of workers. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011R0492> (дата звернення: 28.10.2020).
38. Міграційна катастрофа у Європі як ключове випробування для європейської єдності. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ipress.ua/articles/migratsiyna_katastrofa_u_yevropi_yak_klyuchove_vyprobuvannya_dlya_ievropeyskoi_iednosti_136868.html.
39. Міграційна криза в Європі: пошуки шляхів розв'язання та наслідки для України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2266/>.
40. Бондаренко Н.В. Зарубіжний досвід запобігання нелегальної міграції//Міжнародне право. Науковий вісник публічного та приватного права. – Вип. 1 (2). – 2019. – с.213
41. Методичні рекомендації до виконання випускної кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка» денної форми навчання [Електронний ресурс] / уклад. Гуткевич С.О., Каїра Л.Г. – К.: НУХТ, 2021. – 41 с.
42. Гуткевич С.О. Міжнародна економіка: самостійно: навч. посіб. / С.О.Гуткевич, Г.Г. Музиченко, Л.Г. Каїра / за ред. С.О.Гуткевич. Київ: НУХТ, 2020. 302с. Гуткевич С.О.
43. Виконання дипломної роботи бакалавра: навч. посіб./ С.О.Гуткевич, Л.Г.Каїра/ за ред. д-рки екон. наук, проф. Гуткевич С.О. Київ: НУХТ, 2020. 36с.
44. Гуткевич С. О. Міжнародна економіка. Підручник / С. О. Гуткевич, М. Д. Корінько, М. І. Пугачов, Ю. М. Сафонов. – 2-ге вид., доп. – Х.: Діса-плюс. 2015. – 420 с.
45. The World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/>

46. Transparency International: the global coalition against corruption [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.transparency.org/en/#>

ДОДАТОК А

Класифікаційні ознаки	Основні характеристики	Види міграції
<p>Географічний напрям</p>	<p>Розрізняють міграції на короткі, середні та далекі відстані. Залежно від цього виокремлюють внутрішні (внутрішньорегіональна, міжрегіональна), зовнішні (внутрішньоконтинентальна, міжконтинентальна) та транзитні міграції.</p>	<p>Внутрішня Зовнішня Транзитна</p>
<p>Напрямок руху</p>	<p>Напрямок руху визначається характером перетинання кордонів. Розрізняють такі види як імміграція (вїзд до країни), еміграція (виїзд до країни), гравітаційна (переселення з периферії до великих промислових, наукових та культурних центрів), відцентрова (переміщення міського населення до пригороду), рееміграція (повернення до країни, з якої мігрант виїхав раніше), репатріація (повернення до країни, що є етнічною батьківщиною).</p>	<p>Імміграція Еміграція Гравітаційна Відцентрова Рееміграція Репатріація</p>
<p>Тривалість перебування</p>	<p>Тривалість перебування – головна змінна. Треба розрізняти тимчасову і постійну міграцію. Можна виокремити щотижневі, щомісячні, щорічні міграції, один раз у п'ять років тощо. Трапляються випадки, коли індивід вимушений мігрувати у зв'язку з особливими політичними подіями в країні</p>	<p>Постійна Тимчасова (довгострокова, короткострокова, у тому числі регулярна та нерегулярна)</p>
<p>Правовий статус</p>	<p>За правовим статусом виокремлюють законних або незаконних мігрантів. Тобто це законне чи незаконне перетинання кордонів; а також виконання чи порушення правил реєстрації та тривалості перебування у приймаючій державі або невідповідність діяльності і офіційно вказаної мети приїзду, незаконне працевлаштування</p>	<p>Легальна Нелегальна</p>
<p>Мета, причини</p>	<p>Міграції розрізняють залежно від мети. Наприклад, чи є мета рекреаційною, релігійною, етнічною, екологічною, туристичною, діловою або це трудові міграції (зайнятість, економічні мотиви), міграції, пов'язані з навчанням або вирішенням сімейних проблем.</p>	<p>Економічна (трудова як півдид) Соціальна Культурна Політична Військова Освітня</p>
<p>Спосіб причетності</p>	<p>Відповідно до того, наскільки міграція є добровільною, можна виокремити такі її різновиди: добровільна (рішення про міграцію приймає сам мігрант), примусова (вигнання або вигнання, тобто ситуація, коли мігрант позбавлений права вибору), вимушена (зміна місця проживання на певний час або назавжди усупереч бажанням людей, до якої спонукають стихійні лиха, війни, голод).</p>	<p>Добровільна Вимушена Примусова</p>

Рис. А.1. Класифікація видів міграції

Джерело: складено на основі [2]

ДОДАТОК Б

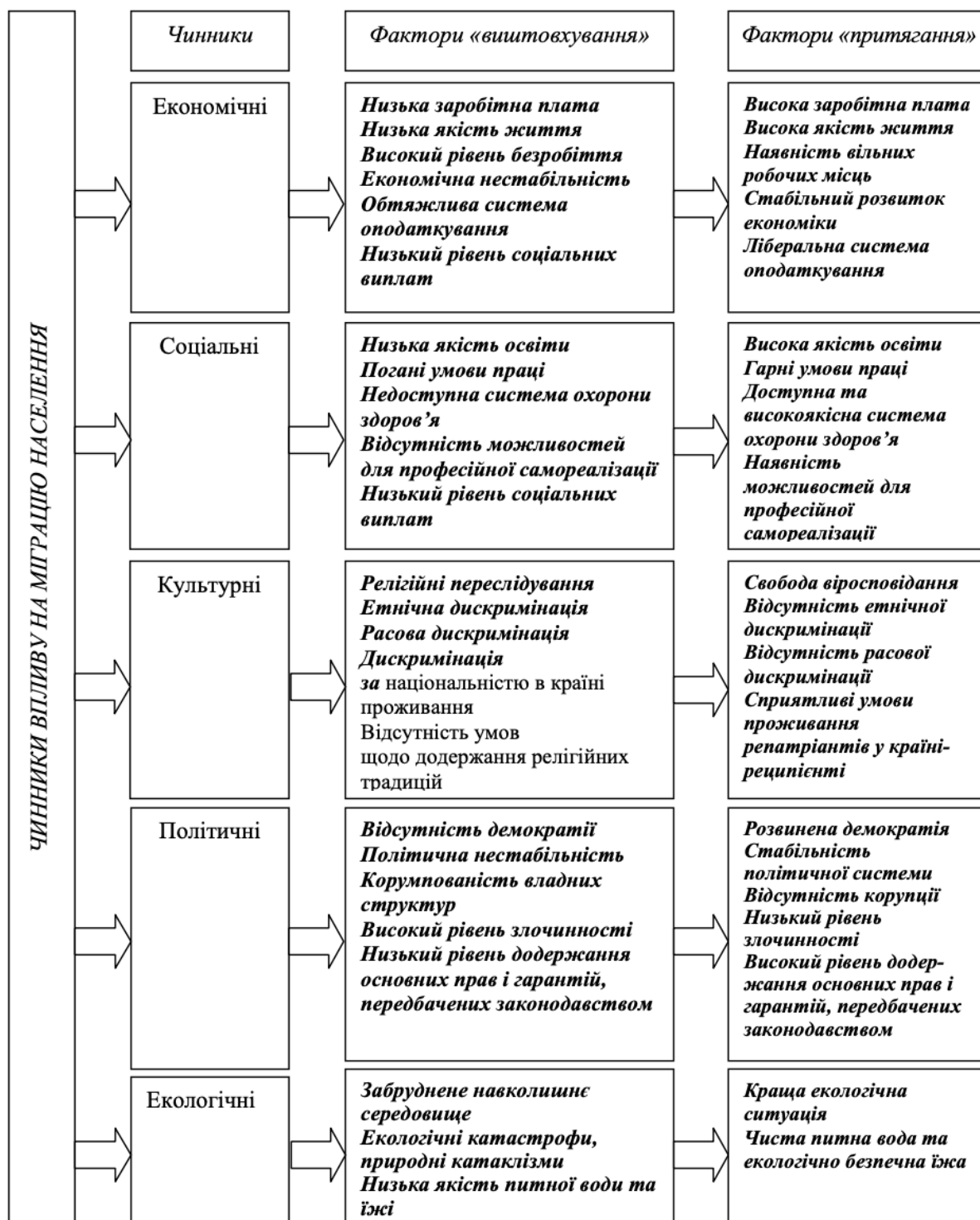

Рис. Б.1 Чинники впливу на міграцію населення

Джерело: складено на основі [2]

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Міграційні наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів

Країни – донори	Країни – реципієнти
Позитивні наслідки	
<ul style="list-style-type: none"> • пом'якшення умов безробіття на національному ринку праці • мінімізація напруженості внутрішнього ринку праці • більш успішна реалізація трудового потенціалу • можливість отримання нових знань, професійного досвіду та покращення кваліфікації мігрантами • розширення міжнародних соціальних зв'язків • приплив грошових надходжень мігрантів • покращення матеріального стану родин мігрантів • особисте інвестування мігрантів • збільшення масштабів та розширення напрямів інвестиційної діяльності, зокрема приватного інвестування • приплив інновацій, міжнародне співробітництво • встановлення тісних зв'язків між країнами 	<ul style="list-style-type: none"> • зростання продуктивності та ефективності праці • прискорений розвиток наукових досліджень та зростання економічної активності • поліпшення ситуації на ринках праці з працедефіцитною кон'юнктурою • оптимізація структури ринку праці за рахунок реалізації вакансій нерезидентами в різних сферах економіки • покращення демографічної ситуації • зростання податкових надходжень до бюджету зі сторони мігрантів • підвищення інноваційно-технологічного розвитку економіки за рахунок праці висококваліфікованих мігрантів • інформаційні потоки та співробітництво з країнами-донорами • підвищення експортних можливостей
Негативні наслідки	
<ul style="list-style-type: none"> • втрата людського потенціалу, як у кількісному, так і у якісному аспекті • вплив інтелектуального потенціалу • звуження потенційних можливостей інноваційно-технологічних розробок за рахунок еміграції інтелектуальної еліти • втрата професійних навичок і кваліфікації, за умови роботи не за спеціальністю • скорочення віддачі від інвестицій в людський капітал, освіту • зниження продуктивності • звуження потенційних валютно-фінансових операцій на внутрішньому ринку • зростання цін на внутрішніх ринках при існуючій низькій купівельній спроможності основної маси населення 	<ul style="list-style-type: none"> • виникнення конкуренції за високооплачувану роботу між корінним населенням та мігрантами • посилення навантаження на соціальну систему країни • додаткове навантаження на освітньо-академічний та науковий сектори економіки • зростання дефіциту бюджету за рахунок вимушених додаткових вкладень інвестиційних ресурсів (що пов'язані з міграційними процесами) у різні сфери економіки • зміна національного складу країни • етнічні непорозуміння, конфлікти, формування криміногенної ситуації у місцях компактного проживання мігрантів

<ul style="list-style-type: none">• відсутність офіційно укладеного договору призводить до незахищеності трудових прав мігрантів• зневіра у майбутнє, перспективність розвитку країни• Посилення соціальної напруги у родинах, суспільстві	<ul style="list-style-type: none">• перехід легальної міграції до нелегальної, ведення прихованих валютних операцій• Підвищення рівня можливої втрати культурної ідентичності нації; збільшення загрози загострення соціально-культурних конфліктів (міжнаціональних, міжетнічних)
--	---

Джерело: складено на основі [8]